

42 270.77

V

С. ЧЕРКАСЕНКО

(Провінціал)

ЖАРТИ САТИРА

ОПОВІДАННЯ.

06 10
С. ЧЕРКАСЕНКО.

(Провінціал).

Львів. Вібліотека
АН. УРСР

~~16-863~~

ЖАРТИ САТИРА

ОПОВІДАННЯ.

Шлюбна проблема.

Сокіл.

Сила кохання.

Візит.

Хто він.

На пароході.

У вагоні життя.

Політика.

Анархістка.

~~27037~~

Зв. пок. Д. УРСР / 14-УР 20-88
ВИДАВНИЦТВО
„ВОЛОСОЖАР“

1
58085

==== КИЇВ, 1913 =====

Друкарня Київської 2-ї Артлі

==== Володимирська 43 =====

Шлюбна проблема.

Ні, що там не говоріть,—розмахував руками Ісаак Абрамович Штифтик,—а сучасна форма шлюбу оджила свій вік. І всі тепер про се пишуть.

— Чому-ж то так?—спитав грубий, вайлуватий інженер Квятковський, здаючи карти.

— Чому оджила?—Та ви читаєте нову літературу?

— А на бісового батька я її читатиму? На безсоння я не слабую...

— То-то, що не читаєте. Се дуже цікаво, і мені дуже подобається. Прочитаєш—і як на долоні бачиш, що старий шлюб—нісенітниця, анахронізм, Правдивий шлюб—се поки ти кохаєш, а кохання момент. Розумієте—момент! А то утворили собі люди тюрму, назвали її законний шлюб, та й нидіють у ній до самої смерти. Се-ж пошлість, гідке міщанство!

— Єрунда!—випалив Квятковський, одкинувшись на спинку стільця.—Я пас... Єрунда! поезія нещасна та й годі. Робити нема чого, то й пишуть ото.

— Що?!—аж крутнувсь Штифтик. — Ви проблему шлюбу звете поезією та ще й єрундою? Який же ви після сього інтелігентний чоловік? Наука, література, суспільство всіх країв макіт-

рядь голови над розв'язанням проклятої проблеми, а він...

— В Наримський край їх адміністративним порядком, то не дуже-б розв'язували те, чого не зав'язували.

— Ну-у, слухайте! — обурился Штифтик, — вам, як інтелігентній людині про світові проблеми, а ви як чорносотенець який-небудь... Чия здача? ваша?

— Знаємо ми сі проблеми! Нема, щоб жінки держати ся й робити своє діло...

— Ну, що ти йому скажеш!.. Зрозумійте-ж ви, що справжній шлюб не повинен бути болотом, альковною бридотю, яка тягнеть ся через усе життя! Се—краса, натхнення, але—момент.

— А я вам кажу, що се філософія! Коли-б не псували очей над романами отими та проблемами, то любенько й з жінками ловили-б моменти.

— З жінкою? коли ти знаєш її, як таблицю помноження? Пхе!..

— Чорта з два знаєш!.. Я пас... Теж, брат, колись розв'язував проблеми, думаючи, що знаю жінку всю... Годі!..

— Що? ви захоплювались сим питанням? Щось не теє...

— Та отже слухайте... Прожив я з молодою жінкою по шлюбі місяців зо три... Нічого, все гаразд, без ніяких проблем. Коли се—візьми та й заявивсь до мого приятеля, поміщика Верецького, його сестра, прекрасна вдовиця... М-да... Як угледів я її... голова пішла обертом. Одразу-ж утаскався у неї, як останній гімназист. І одразу-ж тоді відчув, що стара форма шлюбу зовсім оджила свій вік, що світ аж кричить, та потребує

нової, і коли в найближчій часі не розв'яжу я шлюбної проблеми, то або повішусь, або жінку вб'ю... Ви пас?! Де й спорідненне душ, чи як там, поділо ся! Мені здавало ся, що кохати як слід вона зовсім не здатна, що чогось холоднішого, пошлішого, нуднішого й на світі нема. Гляну, було, на неї й почуваю в пальцях корч і пожадливо позираю на її повну, білу, лілейну шийку та ледві здержуюсь, щоб не вчепитись у неї пазурами. Одягло тоді тільки, коли я помітив, що зрештою й вона почала нудитись за розв'язанням проклятої проблеми, закохавшись у Верецького, що й у них із ним почало ся спорідненне душ. „Слава тобі, Господи! слава тобі,—думав я потаємці,—може таки не витерпить свого щастя й кине“...

— Та який-же, вибачайте, чорт заважав вам розійтись і без поміщика?—обурился знову Штифтик.—Не розумію! Монстри якісь, а не інтелігентні люди.

— А ви стривайте, не кипіть. Поспішатись нам з розлукою тепер не було рації, бо нас-же єднали спільні інтереси, що обертали ся коло маєтку мого приятеля. Але до діла. Одного разу гуляли ми у Верецького на іменинах. Бенкет був бучний, але я здержував ся й пив мало, бо поклав собі конче дізнатись у той вечір, чи вдова співчуває моїм новим поглядам, чи й по смерті чоловіка лишила ся з старими. Ох, і хороша-ж вона була, не взяв-би її кат! а головне те, що за годину-дві я вже достоту знав, що вона зовсім не одстала людина й чудово спочуває всяким проблемам. Не пригадую, що саме турчав я їй у вуха, знаю одне, що сердешна вдовиця палала од

моїх слів, як распечена груба, і, коли я зрештою призначив їй побачення в альтанці, то вона аж затремтіла од вдячності. Побачивши за якийсь час, що вона зникла з кімнати, я теж підвівся й вийшов передихнути чистим повітрям. Була хоч і темна, але чудова, весняна ніч. Із саду віяло пахощами, десь у гущавині тьохкав соловейко, та так же бестія виводив, що я, як оглашений, подався в глибини саду, де стояла альтанка, густо повита диким виноградом. Я не сумнівався й на хвилину, що вона вже там і що й їй той соловейко та пахощі далися в знаки. І не помилився.

— Ти?—прошепотіла вона мені назустріч: дві лілії, чи як там люблять казати сучасні поети, міцно обповили мою шию, а вуста опік такий поцілунок, якого ви, панове, і у сні не діставали. Ми сіли... Темно тільки було, матері його чорт, як у негра в кишені, і я скільки не перз орбіт свої очі, ні-чорта не бачив. Не люблю я, правду кажучи, сього: кохання потребує принаймні хоч того ідіотського чи, як там кажуть, поетичного присмерку, щоб моментом упилися всі, без винятку, почуття. Почувати-ж себе, як кіт у мішку, було трохи незручно, росхоложувало трохи. Ну, та дарма: у вдовиці моєї був такий, збірний довгими часами самотності, запас жаги, що за якусь мить я вже забув про темряву і пив солодощі всією істотою. Далєбі! се була не смиренна вдовиця, а самум, пекло. Пішов я, слово чести, так... більше з жиру, а їй-бо, трохи не плакав од щастя. Темно було?.. Чорт його бери! Вона вся була мені перед очима і в пітьмі, вся огонь, жага, порив, захват. „Надовбеня ти,

пане Квятковський,—мигтіло паузами мені в голові,—під самісеньким носом у тебе такий мармелад, а ти зівка даєш“... Не знаю, які вже ще думки пекли мені голову, але крізь музику поцілунків я почув ходу.

— Чого ти?—шепнула вона.

— Наче йде хтось,—відповів я, наслухаючи.

Та недовго довелося наслухати: в альтанку хтось увійшов і зупинився, теж наслухаючи. Серце мені й без того трохи не вискочило, а тут—маєш!

— Ти тут, Лідо?—муркнув некликаний гість, і я впізнав Верецького.

Але — чорт візьми! — до чого тут Ліда?.. „Ну,—думаю,—вскочив: пан Верецький призначив побачення моїй жінці теж у сій альтанці, а я тут з удовою.

Не діждавши відповіді, нетерплячий приятель мій черкнув сірничка.

— Се свинство!—не втерпів я, спалахнувши,—перебивати людям так добре налагоджену розмову!..

Слова завмерли мені на устах, коли я ненароком глянув на свою даму.

— Ти?!—вихопилось у мене.—Ліда?!..

Замість удови, передо мною була моя дружина.—О!..

— Ну?—не задовольнився бухгалтер.

— Та й по всьому.

— Що-ж ви хотіли сим довести?

— Що?.. А те, що коли ти хочеш розв'язувати отакі проблеми, то заходь до них не з того боку.

— Се-б-то?

— Та здавайте карти, пане Штифтику!—перебив бухгалтера доктор Ружицький.—В самого жінка, четверо дітей, а він про моменти думає.

— І зовсім я нічого не думаю,—образився бухгалтер,—хіба й побалакати неможна? Навіщо-ж тоді романи з проблемами пишуть?.. Вони собі пишуть, а ми, як інтелігентні люди, повинні-ж читати й балакати. Ось, напр., пан Квятковський подав дуже цікавий факт. Виходить, справді, що можна й не ламаючи шлюб якось розв'язати питання, зберегти первістну красу й т. инше. Ну, і що-ж, пане Квятковський, відтоді ви вже зробили своє життя з дружиною пишним, прекрасним?

— Що?—здивував ся Квятковський.—Як же се могло бути, коли я після того її й не бачив?

— Як?!

— Втекла...

Штифтик трохи не впав од несподіванки.

— Ну? ну? А я не казав? То й виходить, що проблему не розв'язано.

„С о к і л“.

(З історії „благопопечительныхъ мѣропріятій“).

Тихо та любо на ст. „Залежи“ N—ської залізниці. Глянеш проїздом—і одразу бачиш, що настало там цілковите „успокоєніє“. Тихо та любо, як у Бога за дверима, і тільки начальственный циркуляр часом „нарушаєть“ там „общественную тишину и спокойствіе“.

Ніч. Осінній вітер люто зриває червоне листе дикого винограду, що заснував собою весь фасад аж до другого поверху, крутить ним по пероні й мчить безвісти. Темно й пусто. А у вікнах світить ся.

За столом в „кабінеті начальника станції“ сидить і дрімає, схоливши голову на „журналъ“, помішник начальника, Семафоренко. Бляшана лампа під зеленим папіровим абажуром кидає на його потилицю пасма жовтого світла й коптить на один бік, сповняючи „кабінет“ задущливим чадом; кептяга легенькими крапками осідає на стінах, на паперах, на комірчику й манжетах пана помішника.

Ліворуч, у стіні, невеличке віконечко—„прозурка“. Цок-цок... цок-цок-цок... чуєть ся крізь неї. Там телеграф. Коло „прозурки“ стоїть високий, кучерявий телеграфіст Невсипущий і глузливо позирає на Семафоренка.

— Господін дежурний!—раптом скрикує він і ховаєть ся за стіну.

— Га? що?..—схоплюєть ся Семафоренко й безглуздими очима водить по стінах.

Насмішкувате обличча Невсипущого знову з'являєть ся в „прозурці“. Помішник люто зиркає на нього й знову лаштуєть ся спати.

— Лямпа коптить у вас..

— К чортам!—бурчить Семафоренко й схиляє на руки голову.

— Господін дежурний...

— Одчепіть ся, а то вилаю!

— Господін дежурний! „служебний“ вийшов. Семафоренко схопивсь, як опечений.

— Вже?—витріщивсь він на телеграфіста.— Та ні? брешете, мабуть?

Невсипущий зареготав ся.

— Не виспались хіба? Пішли б „присѣданіє и подниманіє на носкахъ“ зробили,—де й сон дінєть ся.

— Ат, к чортам!

Семафоренко розгладив свою ріденьку сиву борідку на зморщенім, виснаженім обличчі, витяг хустку, послинив крайок і протер очі.

— Що за чортівня?—обурив ся він, глянувши на манжети, тернув хусткою й розмазав на них кептягу.

— Лямпа коптить, я-ж говорив, а ви спали,—посміхнув ся телеграфіст.

Семафоренко подзвонив. За дверима щось гупнуло, закашляло, і за хвилину до „кабінету“ ввійшов дядько в свитці і форменній шапці з гербом.

— Се ти, сто чортів тобі в серце, заправляв лампу, га?

— Так тошно.

— „Точно“, опудало чортове. Ти глянь, що наробив, жити-б тобі „точно“ було!

Помішник показав манжети й ткнув пальцем на „журнал“.

Сторож підійшов до столу, байдужо подивився на папери й, не поспішаючи, підкрутив гніт.

— Трохи коптить, значить...

— „Коптить“,—перекривив його помішник.— У-у, холери на вас нема!... Дай повістку „служебному“ та поклич начальника.

— Слухаюсь.

Сторож вийшов, а Семафоренко метушливо почав прибирати в кабінеті.

— І чого ти вишкирився!—накинув ся на телеграфіста.—Не розумію, чого тут сміятись і з чого?

— І зовсім я не вишкирився. Просто настроєння таке.

— Та пропади ти пропадом із своїм настроєнням!.. Яке мені діло до твого...

— Слухайте, пане Семафоренку, завтра-ж у вісім годин після нашої „смѣны“ гімнастика. Ви ще не справили собі, здається, й досі сокільської одежі.

— І не справлю!—гукнув Семафоренко.—За якого чорта я її справлятиму. І не підучу...

— Петро Іванович велить.

— Плювать мені! Що я йому на глум здався старістю? Щоб діти глузували?..

— А циркуляр? Читали?—„Всѣмъ безъ исклю-

чення“—не вгамовував ся Невсипущий.—Е, не говоріть: коли начальство велить...

— Що ти мені начальством пхаш у вічі! Я й начальству... самому начальникові дороги заявлю, що не до лиця мені в моїх літах...

— Не скажете, злякастесь,—дражнив Невсипущий, і бісики сміху виблещували в його булькатих очах.

— Хто? я злякаюсь?—кипів Семафоренко.—Ну-ну, побачимо. Побачите тоді ви із своїм Петром Івановичем.

В „кабінет“ увійшов начальник станції.

— В чім річ? що „побачите“?—звернув ся він до Семафоренка.

— Та от пан Семафоренко кажуть,—засипав телеграфіст,—що скаржитимуть ся начальству на гімнастику.

— Ще чого не доставало,—насупив брови начальник.

— І скажу,—провадив своєї Семафоренко.

— Я їм говорю, що ходимо-ж ми з Петром Івановичем...

— Ви? то ви, а то я. Вам хоч-би звеліли не то що „соколами“, а й жеребцями...

— Ну-ну, ви без „вираженій“. Не вигадуйте дурниць. У вас усе як слід? Скоро „служебний“.

Начальник станції вийшов на перон, де сторож засвічував ліхтарі. Вітер крутив сухим листем і гудів на телеграфних дратах.

— Ти хоч-би листе попідмітав був,—звернув ся начальник до сторожа.

— Або я не підмітав?.. Сто разів підмітав. Та хіба за ним поспішиш ся. Сказано вітер... вітер і є. Що ти йому свого розуму вставиш?..

Здалеку почув ся свистик паровоза й ріжок стрілочника. Сторож поставив драбину біля стіни й „дав підход“. З „кабінету“ вийшов і Семафоренко. За хвилину з грюканнем і пихтіннем підкотив „служебний“. З вагону вийшов начальник дороги з цілим почетом інженерів. Начальник станції й Семафоренко, притуливши руки до картуза, зацікавилися.

— Ну, як у вас тут?—звернувся до начальника станції начальник дороги й пройшов у „кабінет“.

— Все обстоить благополучно,—відповів той, вклонившись.

— Повітрі яке тут... важке... Хто „дежурний по станції“?

Семафоренко виступив уперед. Він увесь трусився, як осиковий лист, і не міг здержати дріжання власних колін.

— Лямпа... ва... вашество коптила... так через те...—мурмотів він в нестямі.

— Та що з вами? ви хворий, здається?

У „прозурці“ з'явилося глупливе обличчя Невсипущого.

— Нікак нет, здоров...

— А на вигляд ви зовсім ніби хворий. То все через те, що любите багато сидіти. Ну, що, як тут „соколи“?—звернувся генерал до начальника станції,—занімаєтесь?

— Так точно, ваше превосходительство, займаємось.

— Занімайтесь, занімайтесь... От і ви,—звернувся він до помішника,—частіш ходіть на гімнастику: більше руху, знаєте, де й бадьорість візьметься. А то подивіть ся на себе в зеркало;

не сокіл, а мокра курка. Треба маладцем дивитись.

— Я... ва... ва..., я,—белькотав Семафоренко.

— Що?—насупив брови генерал.

— Я хотів той... старий я, значить... Хотів прохати не той... не „соколом“...

— А мокрою куркою?—засміяв ся генерал. Інженери зняли регіт, а Невсипущий в „телеграфній“ стиснув двома пальцями носа й аж качав ся од сміху.

— Що, він хворий?—спитав генерал у начальника,

— Нікак нет,—відповів той.—Він просто зморений. Друге „дежурство“ без одміни.

— Як? а де-ж другий помішник?

— Хворий, ваше превосходительство, а запасного агента досі чомусь не прислали.

— Ну, це ж неможливо,—звернув ся генерал до одного з інженерів.—Дайте депешу.

— Я зараз,—вклонив ся той і почав писати депешу.

— А вам,—знов обернув ся генерал до Семафоренка,—раю після „дежурства“ зайнятись гімнастикою. Сами побачите, як це гарно впливає на здоров'є, надає бадьорости. Ну, до побачення. Ходімо, панове.

Поїзд рушив.

Семафоренко, немов прибитий, приголомшений, сів записувати „отправленіє“. Начальник станції хотів щось сказати йому, але побачивши перед собою мізерну фігуру сердешного „сокола“, похитав головою й пішов спати.

В „прозурку“ виглянув Невсипущий.

— М-да,— муркнув він і зареготав ся.— Завтра розкажу Степаниді Никодимовні вашій, як ви прохали генерала, що хоче бути мокрою куркою...

Семафоренко пополотнів. Вхопивши каламарь, він пожбурив його в голову насмішкую тому телеграфістові, а сам упав на стільця і, схилившись над „журналом“, тихо заплакав.

Сила кохання.

Тихо спускаєть ся над річкою Ведмедкою червневий вечір: так, ніби набридло сонечкові дивитись на прекрасний світ Божий, і воно заздалегідь дрімає,—очі мої не бачили-б, мовляв, тебе, дивне створінне Божеє. Стрімкий беріг кидает сливе через усю річку довгу тінь на воду, і весело в холодку підстрибує з води жвава рибка, зрадівши, що згори не стежить більш за нею роспечена, страшна сковорода, од котрої ніяке лататте не сховає, од котрої прикро теплішає кров і моторошно стискаєть ся в середині подвійний пузирь. Злякано метушать ся, сковзаючись по дзеркаловій поверхні, довгоногі комахи: де-котрі вродились тільки сьогодні вранці й не можуть збагнути своїм комашиним розумом такого химерного з'явища, як вечір. Тільки завзятий, легкодухий комарь скрізь почуває себе своєю людиною, гасає по-над водою, по-над тернами, по-над очеретами, сідає на червоний ніс о. діякона Беззаконієва, й ніжно, радісно дзвенить:

— Ку-у-ум...

Діякона й трохи не зворушує комарина приязнь. Втопивши булькаті сірі очі в край носа, він перестає працювати щелепами, випростує пухку спітнілу долоню:

— Ррраз!...

Чван Комарина душа сопричислюється з праведними, а жорстокий дякон крутить носом, чмихає і, задоволено покрехтуючи, запиває білим чаркою горілки.

Не сам він на березі, на ясно-зеленім моріжку любує з природи. Насупроти сидить понурий, довговолосий учитель парохвіяльної школи, Кушнір, а осторонь, на камені—мрійний, з обличчям поета, псаломщик Всепітний, фінтикувато зодягнений в сірих підлипчастих штанах, рожевій жилетці з золотим ланцюжком, в комірчику з червоним галстухом і синьому піджаці з якоїсь блискучої тканини.

Перед дяконом і вчителем на розгорненому свіжому числі „Почаевських“ „Извѣстій“ стоїть напів-надшита пляшка монопольки, чарка, валяють ся кружальця й шнурки з „московської“ ковбаси, перочинний ніжик, шматки хліба, крихти.

— У-ух! у-ух!—чуєть ся з-за рогу од Циганського Пlesa вереск і викрики дівчат полільників з болгарських городів. Журно поскрипує десь колесо поливальної машини й ляскає з відер у прірву вода.

— У-ух! го-го-го...

— М... чорт!—бурчить удівець-дякон, повертаючи булькатими зіньками й ласо облизуючись. —Ще видно, а то... роздяться і полохнуться б оту бабську череду.

Ніздрі йому роздувають ся. Він неспокійно випростує одну ногу й сідає на другу. Вчитель здивовано дивить ся на його картаті штани, мов на яке диво.

— А з тебе добрий бугай, Ничипоре,—мурчить ремигаючи учитель,—сіментальський...

Псаломщик обливає їх гидливим призи́рством, неспокійно соваєть ся на камені й говорить, як соловейко, заплющивши очі:

— Ні, я ніколи не збагну такого життя, брудного, беззмістовного. Відсутність інтересів вищого ґатунку, принижує індивідуальність до рівня категорій реалістичного, навіть натуралістичного порядку. Відсутність поняття необхідности мати перед очима, нехай навіть далеко по-за обрієм, але зримо, абстрагований ідеал майбутньої конкретної, гармонійної людини, перетворює індивідумів у якихось плазів, котрим саяво неба здасть ся дійсною карою...

— Лий ще по одній, учителю благий,—перебиває промову Всепітого діякон...

— А купатись коли-ж?—відповідає Кушнір.—Треба ж і після купання... погрітись.

— Істину глаголеши... То якого-ж дідька сидимо? Роздягаймося.

Діякон і учитель одсовують ся од „Почаєвських Извѣстій“ і, не поспішаючись, починають роздягатись.

— Зниження до такого стану,—провадить своєї дяк,—свідчить лиш про моральну вбогість інтелекту і, при зовнішній тожсамості з дійсною людиною, внутрішнє його „я“ рівне нулеві... ні, нижче од нуля, бо поняттє нуль передкладає певний факт відсутности чогось конкретного, а внутрішнє „я“ згаданного суб'єкта передкладає певну присутність чогось самого низькопробного, реального...

— Чого то на тобі, учителю благий, шерсть поросла, як на малпі?—питає діякон, ляскаючи себе долонею по грубих литках.

— А чорт його знає, що за причина! Я й сам не раз думав,—відповідає, чухаючись, учитель і байдуже оглядає свої кощаві ноги, порослі чорним, рясним, злегка кучерявим волоссям.— Кажуть, щастє либонь се приносить.

— Хм... щастє?... А може...

— Оточення,—провадить далі Всепітій, дивлячись на діяконову спину,—що складаєть ся з таких індивідуумів, утворює неможливу атмосферу, існувати в якій індивідуумові иншого порядку неможливо за відсутністю сприяючих даних. Прецінь йому-ж треба існувати...

— Ну, й розумний ти, дяче,—перебиває промовця діякон, підобгавши ноги й длубаючись нігтем у запрілих пальцях.—І де такого навчив ся?

— О, він і вірші пише!

— Справді?—повертає голову діякон і з цікавістю оглядає псаломщика, ніби вперше бачить його.

— Та пише-ж...

— У-ух! Одарко! Одарко-о!—несеть ся з-за рогу. Чути регіт, ніби плюскіт хвиль.

Діякон нашорошує вуха, роздуваючи ніздрі.

— Чорррт... Га? Не вредно-б... та ось і вони...

Насеред річки випливають двоє дівчат, коливаючи задами і вибрюхуючи ногами. Вгледівши на березі кумпанію, вони пронизливо скрикують і хутко ховають ся за ріг.

Діякон схоплюєть ся, як опечений, і, закинувши густу гриву на спину, прожогом кидаєть ся в річку. Грубе, довге тіло його важко падає в воду. Ростинаєть ся гучний, як гарматний стрель, плескіт. Важкі хвилі розходять ся довкола од помахів його дужої руки: здаєть ся, то

незграбний беремот борсається в прозорій воді, здіймаючи білий шум. Але то тільки здається: діякон плаває, як дельфін, і за хвилину вже ховається за рогом.

Учитель мовчки дослухається до страшного дівачого лементу, до тупотіння й лайки, підводить ся й обережно пробує ногою, чи холодна вода; потім бреде по коліна, зупиняється й замислюється, дивлячись на свої пальці, що біліють на сірім піскуватім дні в прозорій, злегка зеленкуватій воді.

— Го-го-го!..— вигукує десь діякон— У-у-ух— ха-ха-ха!..

Всепітний сидить який час, загадавшись, потім рвачким рухом виймає з кишені записну книжку, висмикує олівець і починає щось хутко виписувати туди.

— Пропала справа!— гукає діякон, випливаючи з-за рогу.— Треба було з берега зайти. А славіє між ними, не взяв би їх лисий дідько!.. Ну, якого ж ти прода стоїш ото статуєм? Кидай ся раптом, не думаючи... Е-е, гаспидська, ижия-ферт! боїть ся.

Він, важко відсапуючи, підпливає ближче й обдає вчителя дощем скалок.

— А-ну, й чортам!— здригається той од неприємного почуття і наміряється вихопитись з води. Та пізно: діякон хапає його на оберемок і кидає геть од берега.

Гучний регіт, схожий швидче на ржання, плюскіт води викликає по очеретах дзвінку луну й полохає жаб, що шпарко одна за одною плигають у воду.

За чверть години діякон з учителем сидять

знов коло „Почаевських Извѣстій“ і гріють ся після купання.

— Що то ти пишеш, дяде?— питає, нюхаючи шкоринку, дякон.

Всепітій не чує, опанований думками.

— Вірши мабуть... О, глянь... хто воно ото йде?— стурбовано шепоче учитель.

— Отець Василь— бурчить дякон.— Де він узяв ся?.. Ну, що, як бачив!..

Пляшка й чарка миттю ховають ся під „Почаевськими Извѣстіями“.

О. Василій не підходить близько. Він стоїть над кручею й патерицею махає дяконові.

— Добровечір, о. Василю,— підбігає до нього дякон.— Звідки Бог несе?

— По случаю хотенія матушки скупатись, я з бідаркою стояв на прилічнійоїм розстанні од берега і мав наближеніє. Все бачив.

О. Василій завжди з підвладними розмовляє офіційальною мовою.

— Тільки не розпізнав, так сказати, автора сих непристойних учинків.

Дякон нагнув ся нап-отцеві до вуха й зашепотів:

— Та хто ж? Звісно, Всепітій. Не буду-ж я, маючи такий сан.

— Увіщати треба було...

— Еге, такого огиря вдержити. Бач, який святий сидить, ніби нічого й не знає...

Надлежить про се отцу благочинному доложити. Ішли-б додому, чого тут сидіти до пізної. Прощай.

— Йдіть здорові... І ми зараз ідемо.

Кремезна, довга постать о. Василя ховаєть

ся за тернами, а диякон, посміхаючись і позираючи на Всепітого, вертаєть ся назад.

— Чого йому?

— Та нічого особливого. Завтра панихида вранці... щоб приготував ся.

— Не бачив нічого?

— Ні, не бачив.

Вони мовчки допивають горілку й підводять ся.

— Ти куди, учителю благий?

— Я... на той бік... хм... Мені не подорозі з вами.

— До вбогої вдовиці, хе-хе-хе! Ну, я з тобою. Ходім з нами, дяче?

— Куди? На той бік?..—не розуміє Всепітий.
— Чого?

— Пастись, хе-хе-хе! Чи ти до Хрущівни?

Очі Всепітому ясніють, і він киває головою.

— І охота тобі... вона-ж кацапка, а ти не любиш їх. Я навіть дивую ся, як ви розумієте одно одного.

Всепітий вибачливо посміхаєть ся.

— Але... вона кохає мене.

— Ну, то що?

— А те, що присутність в душі людини сього почуття в силі натхнути її навіть на героїчні вчинки. Сила кохання безмежна й може повести до найширших обріїв. Сфера кохання—всесвіт... Коли людина спалахне коханням, то для коханої істоти вона офірує всім: життям, думками, вірою й т. и. Інтелект її набирає духу коханої істоти, аби наблизитись до неї...

— Я тебе про Хрущівну питаю, а ти про якусь істоту.

— Про неї я-ж і кажу. Вона кохає мене, тому розмовляє зо мною моєю мовою.

— Хрущівна? по-мужичому? Хм...—неймовірно низує плечима Беззаконієв.—Щось не той... Стривай, учителю благий, куди-ж ти?..

— Ходімо, коли йдеш, бо його й до ранку не переслухаєш.

— Зараз... Цікаво мені... хотіло ся-б послухати, як Хрущівна з дяком по-хахляцькому чеше.

— По-українському.

— Все одно... Ну, прощай! Колись послухаю, як Анютка балакає.

— „Якісь ідіоти,—думав Всепитий, коли вчитель з діяконом сіли в човна й попливли на той бік.—„Анютка“... Хе!.. Люба, кохана Галя! Одначе, вже пізенько. Треба поспішатись, бо поки дійду, то й ніч зуспить“.

Він повернув ся і пішов, задумливий, мрійний. На березі самотно забілів аркуш „Почаєвських Извѣстій“.

Хрущівна чекала Всепитого на лаві, біля ганку.

— Наконєц-то,—промовила вона.

— Нарешті, моя кохана,—зауважив їй він.

— Нарешті-то...

— Чекала?—ніжно прошепотів він, оповиваючи рукою гнучкий стан її й закохано зазираючи в її сірі, великі очі.

— Чекала. Думала—не прийдеш, розкохав?

— Тебе?.. О, ніколи, моя богине, мій раю.

Вони пригорнулись одно до одного, й серця їм затіпались в унісон. Чарівна ніч непрозорим серпанком ховала од заздрісного, поганого ока

святе кохання, й палко витьохкував в саду соловейко пісню любови.

Пройшов вулицею піднилий дядько.

— Мене... мене зневажати?... — мурмотів він. — Ні, брешеш!.. на мені не поїдеш... Ти думаєш, шкуръохо, як у тебе врядник що-вечора сидить, то я не посмію?... А цього не хочеш?... На! на!.. З'їла?..

Десь свиснув стражник. Тинялась поблизу незагнана свиня. Зупинившись коло ганку, почала довго-довго чухатись, рохкаючи з великим задоволенням.

— А-чу, — гукнув на неї Всеїтій. — Ходімо, Галю, в садок, бо тут... трохи не той... багато прози. Мати спить уже?

— Ні... жде ужінать... вечерять, то-єсть, — похватила ся вона. — Ходім мій... любий?

— Ах, проза, проза, — сміяв ся він, ведучи її під руку по східнях. — Ну, та вже ходімо, нема що робити.

— Без прози тоже нельзя, коли кушать хатить ся.

— Мова, мова, Галю! Боже!..

Всеїтій аж за голову вхопив ся.

— Я вивчусь, мілий, дай срок. Я вивчусь... мені так же наравить ся твій язик...

— Подобається, а не наравить ся... Так, зіронько, — коли кохаш, то швидко вивчиш ся.

— Кохаю, кохаю ж, любий! — обняла його за шию Хруцівна й міцно поцілувала. — Бач, — заміялась вона, — уже почти вивчилась.

— Серце, врибко, — раював Всеїтій, — тільки не почти, а майже.

— Ну, годі тобі упрікать. Ходім... вечерять.

За столом в ідальні сиділа огрядна Хрущиха. Угледівши Всепітого, вона зраділа й подзвонила.

— Здравствуй, свет,—привітала Хрущиха Всепітого.—Садись, касатік, будем ужинать... Агашка! Агашка! Кудя запропастилась, подлая дівка? Подайвай вечерять... Ти уж ізвіні, свет, меня, старуху, не магу по вашему болтать...

— Я вже вам казав,—сховився Всепітий,—не треба перепрошувати.

— Гаваріл, свет, гаваріл... Вона ще довго квохтала, та Всепітий сидів і закохано стежив за Хрущівною. Влучивши годину, Галя непомітно моргнула матері, й та завохтала.

— Уж ти ізвіні, свет, меня, старуху... Я на-счет женитьби твоей...

— Мама!—спустила очі Галя.

— Што ти, касатка,—дело шкільське, стидить ся нечаво. Уж коли ти затеял, свет, то нужно по всей форме.

— Я вас не розумію,—здивовано промовив Всепітий.

— Обручить ся, гаварю, следует. Оно покрепче будет, да і нам спокійней. Нинешня молодьожь, свет, что ветер в поле.

— Як що вам це потрібно... Як Галя...

— Мені все равно. Я согласна.

— Згодна, а не согласна.

— Згодна...

— Вот так-то спокійней будет,—зраділа Хрущиха.—Я уж і батюшку, о. Василя, зазвала на завтра, на вечерю. Ти за нас не бойся. Как только рукоположат во священнікі—всю твоею, всю

бері. Мені, старухе, нічево не нужно. Дом, значіт, с садом, как следоваєт, пять тищ деньгами, серебра і другой посуді, ложкі, ножі, вілкі тож...

— Мама!—зашарилась од щастя Галя.

— Не розумію, навіщо ото ви мені вираховуєте?.. Хіба в тім щастє?..

— Е, світ, молод ти дуже... А уж как я-то порадуєсь на счастье Аньоти моеї. І спала—думала за священніка видать дочь. Услишал Господь... І Аньота рада... Ти не смотрі, світ, што она молчит. А сердечушко, небось іграєт.

— Мама!—спалахнула Галя й вибігла з-за столу в другу кімнату.

— Хе-хе-хе! што-то стид девічій!.. Ти смотрі, світ, не обіжай Аньоту. Любіт она тебя, а станеш батюшкой—і того больше полюбіт. Так і сказала: уж как мені, мать, хочеть ся скорей матушкой оделать ся, уж і как любіть буду своего попа, рукі целовать буду, за другого ні в жість би не вышла...

Довго ще гомоніла стара, а Всепітій, повечерявши, сидів і чекав на зручний момент утікти з Галею в сад.

Другого дня все було налагоджено до заручин. Метушив ся, жартував на всі боки діакон Беззаконієв, похмуро визирав з кутка учитель Кушнір, зітхали й пріли од заздрощів знайомі Хрущишині, зазірала з пекарні служниця Гапка й дворник Явтух. Галя прибірала ся з подругами в спочивальні, а стара ходила з однієї кімнати в другу й квохтала. А Всепітій підсів до Галіного дядька, крамаря з лукавими очима й говорив:

— Головне в житті кохання. Воно чудеса діє! Галя, людина чужого мені народу, вихована в чужих для мене умовах, серед чужого загалу, а отже спалахнула коханням до мене і раптом одмінила ся: забалакала мою мовою, переняла ся моїми ідеалами, забажала в житті йти поруч зо мною. А все чому? Через кохання!.. Кохання все діє

— Всеконечно.—згожувавсь крамарь,—священікі скоро будете... Всякому лестно.

— А, не в тім річ,—хвилював ся Всепітий.— Та я певний, що зробись я завтра старцем, вона не вагатиметь ся доручити мені свою долю.

— Гм... да... Ето ви правильно. Как значіт повенчал поп в церкві, назад ужо ні-ні!..

— А, Боже мій! Ви мене не зрозуміли...

Ввійшов о. Василь. Хрущи́ха перехильцем підбігла йому назустріч і цмокнула в руку, за нею підійшли під благословення жінки й крамарь.

— Спасі́бо, отец. Радость у нас, отец. Дочь отдаю вон за него. Уж і как хотела за священніка... услышал Господь меня бедную вдову.

О. Василь суворо зиркнув на Всепітого.

— Дуже радий, дуже радий,—звернув ся він нарешті до Хрущи́хи.—Тільки, на мою думку, ви трохи помилились. Всепітий не буде попом.

— Да што ти, отец?—аж присіла Хрущи́ха.—Пачему?

Обличча жінок засяяли од нестриманих радощів.

— Через віщо-ж то я не буду попом?—озвав ся насмішкувато Всепітий.

— А через те, пане Всепітий, що о. благочинний послав владиці донесеніє о вашем учо-

рашнім поведенні, як ви ганялись в толом виде за голими мужицькими дівчатами.

— А-ах ти, Господі!—вирвалось у жінок. На-стала тиша.

Хрущівна миттю опинилась у спочивальні.

Крамарь витравив з лоба піт рукою й тряс підстриженою головою. Діакон Беззаконієв пильно стежив у вікно за тим, що робить ся на вулиці.

Всепітій нарешті прийшов до пам'яті.

— Ви... ви...—звернув си він до попа,—ви... неправду кажете. Це наклеп.

— Мені про те незвісно. О, благочинний так!.

— Ну, то я виведу вас на чисту воду! Я знаю чого вам хочеть ся, — палав Всепітій.

З спочивальні вийшла Галя. Личко її перекривило од злості.

— Галю!.. Чуєш, який наклеп!..—хотів підійти до неї молодий і знов зупинивсь.—Ну, та вам не вдасть ся, отче!.. Не буду поном, не треба: не тільки світла, що у вікні. А Галя й так за мене піде! На край світа піде! старцем буду—піде!..

— Ну, ето дудкі!—повернула ся до нього спиною Галя.

— І не думай, свет!—заквохтала розлютована Хрущиха.—Не будет на то моего благословенія!.

— Галю!—простягнув до неї руки Всепітій.—

Ти-ж присягала ся, ти-ж кохаєш мене...

— Када я говорила?—повернулась до нього Галя.—Видумайте... Вот невідаль. Не пойду за такого.

— Галю, це-ж наклеп, брехня!

— Всею єдино, а я не вийду, када батюшкой не будеш. Вот тебе і весь сказ.

Вона крутнула сердито довгим хвостом і вийшла.

— Уході, свет... Чтоб і ногі твоєї тут не било...

Та Всеїтій і сам бачив, що тільки й його, що вийти звідсіля.

Беззаконієв догнав його в сінях і тихо промовив:

— Казав тобі, сватай Мінодору о. Василя.

— Всеїтій люто зиркнув на нього й засичав:

— Подлец!

На вулиці догнав його Кушнір.

— Хм... а й справді Ничипор правду каже,

говорив він Всеїтому. — Сватай поївну, і о. Ва-

силь вирятує з біди.

Всеїтій зупинився.

— Не можу-ж я, — говорив він, кривлячись од

внутрішнього болю, — розумієш, не можу, бо не

кохаю-ж я її. Що то за життя буде. Тільки ко-

хання дає радість життя, бо є втіленим, зреалі-

зованим найвищим щастем. Тільки воно всесиль-

не, бо діє чудеса.

— М...да... чудеса, — зітхнув, дивлячись у бік,

Кушнір.

А Всеїтій ще довго тримав його за гуд-

зиця й виспівував з захопленням гімн кохання...

Візит.

Ще не було й п'яти годин ранку, коли Любина Павловна повернула ся з церкви. Все тіло нило, ніби хто добре попобив, ноги підкошувались од утоми, а великі, чорні очі ніби хто піском позасипав—боляче було заплющити.

— Спати, спати, спати,—нечутно шептали її вустоньки.—Ох, не дадуть христослави, почнуть грюкати у вікна, у двері... Ну, та дарма! Не сидіти-ж, лупаючи сонними очима, як голодна сова. Треба дідові наказати, щоб не пускав.

Вчителька підійшла до вікна й визирнула на вулицю. Ще не розвиднювало ся. Було місяшно, й чистенький сніжок, що випав з вечора, виблискував самоцвітами чудовими.

— Як хоро-пе!..—шептала вона, вдивляючись у широку вулицю, по котрій рухались довгі тіні: люди розходились із церкви, чутно було крізь шибки глуху гутірку й тупотіння ніг.

— Спати!.. Діду, а діду!..

Вона спустила занавіску, й жваві, тендітні, біленькі пальчики її швидко забігали по гачках на сукні.

Ввійшов сторож.

— Добридень, панночко люба! З празником поздоровляю.

— Спасибі, спасибі, дідуню... От що, дідуню,

той... Воно, звісно, трохи ніяково не пускати, але... мені страшенно спати хочеться. Ха-ха-ха!.. вморилась я, дідуню. Такою вже нікчемою певне вродила ся...

— Та спить, Господь із вами, на здоров'ячко. Ото диви... Та я й близько їх не підпущую... Це ви про христославів?.. Ого, нехай спробують,— заспокоював дідусь.

Любина Павловна одсунула шухляду з комоду, витягла папірову торбинку з цукерками, другу з горіхами.

— Отсе, дідуню, обдаруєте, а мене не будіть.

Дід вийшов, не поспішаючись, а панночка на-швидку роздягла ся, одкинула червону ковдру з ліжка й хутко пірнула під неї.

— О-о-о, як же хороше,—потягнулась вона, закинувши руки за голову. Як гарно!..

Заплющила стомлені очі, й темна тінь лягла під ними від спущених довгих вій. Вона повернула голову од вікна, в котре, через верхні шибки, зазірав їй в обличчя підглядач-місяць.

Але сон уникав очей. Пишні чорні коси боляче гнітили голову; в ушах лунали ще досі церковні співи, нило тіло.

Любина Павловна підвела ся, расплела коси і вкрила ними білосніжну подушку. Думки роями заklubили ся в голові, під думки й заснула, а засипаючи, чула, як приходили христослави із зізною, яв дід прохав їх не гомоніти, бо люба панночка спочивають, пізнавала голоси школярів, своїх улюбленців... Все змішало ся в якімсь тумані, солодкім-солодкім, як утома після дневної праці важкої.

Прокинулась, коли вже, замість місяця, со-

нечко різко світило в обличчя. Розбудив якийсь незрозумілий гомін.

Вона прислухалась.

— Либонь сварить ся хтось?..

— Сказано-ж вам руським язиком, що не можна, не велено,—пізнала Любина Павловна голос діда.

— Кому ти говориш—не можна, хаме, га? Как тето не можна, еслі я хачу? Одойди од дверей, старий чорт, а то я по-салдацькому з тобою роцитаюсь!..

— Інструктор Сопілка,—роспізнала нарешті Любина Павловна, підвела ся й почала зодягатись, дослухаючись.

— Молодий ти ще роцитатись зо мною. Кажу не пустю, ну, значить, і йди собі геть. Иш, залив спозаранку сліпи та й лізе, куди не треба. Ну, чого оце преш ся? Не бачили тебе п'яного?—бурчав дід.

— Как ти смієш тикать на мене, хахляка не-образована, га? Ти тямш, старе луб'я, з ким ти розговарюєш?

— Де-ж пак не знати! Цабе велике!..

— Не цабе, а старшой унтер-офіцер Мусей Сидорович Сопелка. Поняв?.. Одойди!.. Разві ти понімаєш обхожденіє благородное, што міне треба, как полагасть ся по образованому уставу, візіт ізделать баринне.

— К чортам!.. Господи, прости,—согрішиш з тобою... Геть, кажу! все одно не пустю.

— Не пустиш? га?.. Ну, дак ми штурмом возьмем.

Почулось тупотіння ніг, лемент діда, московська лайка; за хвилину двері грюкнули й ге-

рой втис ся в сіни і дзенькнув клямкою до кімнати Любини Павловни.

— Не можна, не можна зараз!—гукнула вона, —я ще не одягла ся. Постривайте хвилинку.

— З нашим овдовольством, мамзель. Не безпокойтесь,—кланяв ся й підкручував уса перед дверима голінний Сопілка,—ми покуримо здесечки, поки ви хвасон наведете. Што-ж, ми разві не розуміємо? Видали, слава Богу, образованих дам. М-да... Ти от, старий сапог, тетого й не нюхав, потому ввесь свой век хахлом нікчемним прожив і не сліхав, што значить візит і всьо таке... А Сопелка, брат, п'ять годов із панством кумпанію держав, з офіцерством і всьо таке...

— Ішов би ти, Мусію, додому краще та не соромив ся-б. Ти глянь на себе: на ногах не встоїш, цигарки не скрутиш...

— Ну, то ти, положим, не бреши. В ногах у міне нікакого дрожєнія не замічаєть ся...

— Де вже там... А тхне від тебе, як з помийниці. І до кого ти припер ся?..

— Как до кого? До вчительки.

— Та хіба вона тобі кумпанія? От, Господи! нажереть ся спозаранку й лізе почом здря. Ну, і йшов би собі до своїх таки мужиків.

— Што ти міне словєсность вичитуєш? Говорю тобі, што ськаю по сібе обчєства. Вона вчителька, а я вчитель, да іщо й старшой унтер... і ні копєйки менш.

Одчинились двері.

— Прошу, пане інструкторе,—ласкаво посміхаючись, промовила Любина Павловна.

— А-а, здрастуйте, мамзель,—прояснів Сопілка.—Наше вам...—З празником, значить, і всьо

таков. От видиш, дед, не всі такії свині, как ти.

Сопілка увійшов у кімнату й стукнув зграбно закаблуками, дзенькнувши острогами.

— Спасибі, Мусію Сидоровичу,—відповіла на вітання Любина Павловна.—Сідайте.

— Тето можна.

— Може вип'єте чарку вина. Тільки, вибачайте, в мене горілки нема, а вино солоденьке.

— То-ість как тето?—образився Сопілка,—разві я не понімаю? Слава Богу, п'ять, можна сказати, лет...

— Та не в тім річ,—сміялася Любина Павловна.—Може-б ви випили й закусили, а в мене тільки вино та цукерки з горіхами.

Вона поставила перед „інструктором“ тарілку з гостинцями й одіткнула пляшку з вином.

— І ви-ж зо мною?

— А то як же? Авже-ж, вип'ю заради свята.

Любина Павловна налила йому шклянку, а собі чарочку.

— Ну, цокнемся. Дай, Боже, щоб нам добре вчити та не сваритись цілий рік.

— Хе-хе-хе! зачим сваритись з такою делікатною барішньою? Тето не модель. Тільки зачим така неправильність?

— Ха-ха-ха! яка неправильність?

— Да от, што ви сібе чарочку...

— Ну-у, дурниця. Я більш не можу.

— Хе-хе-хе! скісняєтесь.

— Ні, не те. Просто не звикла більш пити. Та й се... тільки на Різдво та на Великдень.

— Хе-хе, розкажіть!.. Другії баришні здорово п'ють, і водку... самим настоящим манером. А про пиво, то хоч куда.

— Де-ж се ви бачили таких панночок?

— Ого, ми видали... В городе, звесно. Одприсиш ся, бувало, з товаришами погулять на цельную ночь і—гайда до барішень. Харашо!.. Дом, знаєте, двохетажной, швіцар і всьо таке. Не встигнеш увайти, как вони вже зустрічають, поэтому—городської фасон і образованость. Тольки й слішим: „Душка Сопелка, пожалуйте сюди“. „Душка унтер, вгастіте пивом!“ Ну, й вгастиш. Поють, танцюють і всьо таке. Вісьолії барішні, не деревенські.

Любина Павловна так і прикипіла на місці.

— М-да... випийте... Діду,—заветушилась вона—йдіть до компанії. Сідайте отут із нами.

— Спасибі, панночко, дай, Боже, здоров'я, пошли вам, Господи, щастя.

— На здоров'ячко.

— Вдивляюсь я вам, мамзель, што ви любите возить ся з тетими мужиками, й розговор у вас всьо на мужичий манер.

— Так звикла.

— А я одучил ся, потому как пробивши п'ять лет в городе, не чул тетого паскудства, хіба разве, как на побивку заявиш ся. Потом—учебная команда, образование і всьо таке. Одучил ся, слава Богу. Та й не до лица какось: усякая сволоч за мужика почитае. А ми сібе ціну понімаємо. Думаю тето на вторительную, потому—разві здесечки міне місце? Разві я учебную команду проходил, штоб тут у вас з тетими вонючими габелками службу проходить? Разві вони можуть понімать устав і дисципліну.

— Випийте ще, прошу.

— Тето можна. Ну, желаю вам, мамзель... Ех,

шкода, што ви не салдат: пожелав би вам проізводства прямо у питьфебелі. Потому—виучка у вас єсть, хоч ви, скажемо, й не були в учебній команді. Тольки не харашо, што ви дисципліни не вмєєте поддержать з своїми чортинятами.

— За віщо-ж ви лаєте їх?

— Да как же їх не ругать. Такиї, знаєте, стерви! так і смотрить кажний, штоб как-небудь хронт с...ть...

Раптом одчинили ся двері й на порозі з'явила ся енергійна постать Сопілчихи з палицею.

— Бач, де він вина роспивас... Йди додому! Там родичів наїхало, а він як крізь землю провалив ся. Зараз мені додому! Годі тобі пумпувати у цієї хвойди! Додому, кажу, йди!

Любина Павловна трохи не впала од несподіванки. Чорні очі її заблищали сльозами.

— Що ти говориш, навіжена!—обурился дід.

— Знаю що, не вчи!.. Бач, злигали ся. Мало того, що трохи не що-дня пропадав у будні тут, і на святки прийшов одвідати. Муштру школярів вигадали. Знаємо ми цю муштру!..

— Жена, замовкни!—підвів ся, похитуючись, Сопілка,—а то під розстрєл.

— А цього не хочеш?

Сопілчиха підняла палицю й огріла чоловіка кілька разів по плечах.

— Геть мені додому зараз, падло чортове!

Інструктор кулею вискочив у сїни.

— А ця—свята та божа! Подивиш ся, ніби й путне щось, а як фіглі-миглі виробляє. Стривай, це тобі так не минеть ся. Я тобі покажу причаровувати чужих чоловіків. Знаю, що гарний, що принав до серця... Та дзуськи! Знайди собі, а чужого не одбивай.

Любина Павловна впала на ліжко ридаючи.

— И-и!.. Чорт плаче, що води не настане. Пху!..

— Слухай,—підступив до оскаженілої молоді-
ці дід.—Йди звідси, поки не заняв по потилиці.
Завіщо ото зобідила панночку?

— Нехай не...

— Що тут за заколот?

У хату ввійшли батюшка з дяком.

— Чого ти галасуєш тут, а?

Молодиця вискочила з кімнати.

— Любино Павловно, що з вами? Чого ви?—
підійшов пан-отець до вчительки.

— Та тут таке скоїло ся, пан-отченьку, що не
приведи, Господи!

— Що-ж саме?

— Та прийшов отой падлюшний Сонілченко,
покруч московський, а за ним прибігла його мо-
лодиця. Розверещалась, розрепетувалась, навіщо
панночка в неї чоловіка одбила. Чи ви чули та-
ку напасть? О, Господи милосердний!.. Опаскуди-
ли ні-за-що...

— Ай-ай-ай!.. Ну, годі, Любино Павловно,—
заспокоював сердешну пан-отець,—годі, любя,
хороша! Не варто се ваших сліз.

Він обережно взяв її за плечі й підвів з
ліжка.

— Заспокойтесь, не звертайте уваги. Почи-
наймо,—звернув ся він до дяка.

— Сла-а-а-а-ва в вишніх Богу,—розітнув ся
по хаті натхнений спів,—і на землі мир, в чо-
ловецех благоволеніє...

Любина Павловна здригала ся од ридання.

Дід побожно хрестив ся, хитаючи головою.

Хто він?

Прошу, пан-отченьки, до уваги, — промовив батюшка до гостей, — щось не ладить ся у нас. Нехай краще матушка нам заспіває: голос у неї чудовий. Бери, душко, гитару.

— Якої-ж вам?—соромлячись, відповіла молодда вродлива дружина пан-отцева, по-єпархіяльному спускаючи свої блакитні оченята.

— Малоросійської, беззастережно малоросійської, — зауважив о. Анемподист. — Нема й краще над українську народню пісню. Оту знаєте — „*Тяжко, важко в світі жити*“? Чудова, чудова й слова такі жалібні... Ось давайте, пані-матко, вдвох. Я теж колись співав...

Справді, о. Анемподист був не поганий співець і добре таки окселентував матушці.

Вони скінчили спів, і по хаті залунали оплески задоволених гостей і крики: „браво“!..

— Що це?—підвівсь о. Сосінатр. — Ось стривайте утнем вам удвох із матушкою дуєт... Кхм...

— *Така її до-оля, о Боже мій милий!*..

Чудова, журна мелодія й прекрасні слова українського генія викликали справжній ентузіазм.

— Оце пісня, — витираючи хусткою очі, зітхнув дяк.

— Ні, пан-отченьки, — філософствував о. дія-

кон, розмахуючи руками,—наш народ... народ наш... Його треба зрозуміти... Пісні-то скарб душі народньої, творчість його духу...

— Заткни фонтан, о. діякон... Давайте ще хором... Ті-та-та... Починаймо!..

— *Рече та сто-о-гне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива...*

— Вникнуть треба, вникнуть,—знов почав діякон, коли всі вщухли в журливій задумі.—Ми живемо побіч, можна сказати, і не знаємо нашого народу...

— Облиш, о. діякон, се тобі, не мітинг.

— А що ви думаєте? діякон правду каже. Ми й справді якось винадково навчилися отсих пісень народніх, а всього багатства їх не знаємо.

— А які чудові слова, які мелодії.

— А ну, матушко, соло.

— Просим, просимо.

— *Ой одна я, одна, як билинонька в полі...*

— Браво! Браво!

— Біс! повторить!..

Матушка знов заспівала.

— Валяй—„Б'ють пороги“.

— Ні, краще—„Зацвіла в долині“...

— Дует, дует... *І широку долину...*

— *Ой, Дніпре, мій Дніпре!..*

— *Гетьмани, гетьмани!..*

— Вам, батюшко, пакет,—перебив суперечку церковний сторож, увійшовши до кімнати.

— Який там іще пакет?

— Я об тім низвестен. Ось...

— Хм... „Від Об'єднаного Комітету“... Ще що вигадали!..

— Що там таке, отче?

— Просьять збирати жертви на пам'ятник Шевченкові.

— Якому Шевченкові?

— Хто такий Шевченко?

— Сотський у нас Шевченко Яким.

— Ха-ха-ха!

— Хо-хо-хо!.. То чи не йому пам'ятник?

— По нерозумію глаголіте, отці,—обурив ся діякон.—Поет український Шевченко.

— Український? це-б-то мазепинський?..

— Ну, зась: не розживуть ся.

— Дзуськи! що він таке?

— Ми його не знаємо...

— Яка з нього користь...

— Ну, та не хвилюйтесь, пан-отченьки,—годі про се!.. Під сукно!.. Настрой, душко, гитару.

— Хором, хором!..

— Бас починай, бас... отець діякон!.. Ну-ну...

— Як ум...

Як умру, то поховайте

Мене на-а моги-и-лі...

Батюшки добре знали й тямилі в співах і чудово виконували „малоросійські народні“ пісні.

На пароході.

(З натури).

Перед одходом чергового пароходу „Союзник“ на пристані гармидер, галас, метушня. Метушаться всякі чиновники пароходства, грузчики, пасажири. Спритні газетчики тичуть під самісінький ніс усякі „Копійки“, „Панорами“, „Всеобщіе Журнали“ й т. ин. Біля каси довгий хвіст дядьків, жінок, жидків; на обличчях нетерплячка: бояться спізнитись. Обачно придержують кишені...

— „Южную Копійку“ не желаете? Купіте, барін. Копейка ведь...

— Куди?!. Куди ти поніс, анцихристе? Чи хочеш, щоб городовика покликала?..

— А куди ж тобі? Хіба ти на „Союзникові“ їдеш?

— Га! Він не знає... Гарний носильщик. Которий номер?

— Ми без номера...

— Регіт.

— Куди тут іти... садовить ся?

— Сюди, сюди, землячки.

— Ваші білети.

— Ганю! Ганю! Соня! Ви-ж пішіте. Сlišіте-ж?..

— Кланяйтесь Грігорію Соломоновичу... А? що? Ну-ну... Я да—пріеду.

— Что?... Да, да... Маму поцелуйте. Что? Борє?... Милійон поцелуєв.

Під чардаком, у третьому класі так само. Тільки на чердак висипала здебільшого привілейована публіка, лишивши речі в II і I класах.

Якої тільки одежі не побачиш, якої мови не почуєш. Панує, звичайно, російська.

Аж ось пані, пишно вбрана з лорнеткою в руці, покрикує стурбовано французькою мовою до своїх дівчинки й хлопчика, білявеньких, кучерявеньких, червонолицих, як янголятка.

— Дітки! дітки! не підходьте близько до огорожі. В воду упадете.

Відповідають, щебечуть також французькою мовою.

— Ні, ні, мамунцю, не страшно тут ані трішечки. Ось іди сюди, глянь...

— Не треба, не треба.

— Ви русская?—звертаєть ся до пані якийсь пристаркуватий чиновник у форменім кашкеті відомства народньої освіти.

Пані кидає до очей лорнетку, примруживши очі, якусь мить оглядає чиновника й неприємно відповідає.

— Да-а, русская... Дітки, дітки!—гукає знов на паненят,—обережніш. Не завдавайте мамусі клопоту.

— Хм... вот вы русская, а деті, вероятно, слова по-руські сказать не умеют.

Пані знов, уже трохи здивовано, оглядає чиновника.

— Не-ет, зачєм...—з протягом відповідає йому.
— Ані й па-руські панімають.

— Хе!..—спалахнув чиновник, звертаючись до сусідів за спочуттем.—„Понімають“... А говоріть, конєчно, не умеють. Вот вам наше руское воспітаніє дітей!..

Дама гидливо кривить ся й одходить, накупившись, до діток.

— Не-ет, ми такі, рускіє, подлая нація. Нет того, чтобы поддерживать всьо родное, воспитывать ся в духе національной гордости. Малейшая возможность—і ми забиваем всьо родное. Разве они, выросші, будут любить Росію, будут верними синами своего отечества? Нет, по моему,—если ти сознательный отец ілі мать, то і воспитывай детей в родном духе, в родном языке, как говорилі і твої родітелі, і родітелі твоїх родітелей, деди і прадеди...

— А ви кто будете?—перебиває чиновника молоденький жидок.

— Я?.. Я учітель руского языка в гімназії, статскій советнік Грігорій Семьоновіч Макотра... Да-а, воспитаніє детей—ето не пустяк какой-нібудь. Ви посмотріте на евреев. Ведь подражанія достойни. Разве еврей вам станет учіть ребьонка другому языку, пока тот не будет удовлетворительно знать своего? А почему? Потому, что он помнит, что он еврей, что его отец, дед, прадед і т. д., білі еврей, потому і его деті должны говоріть на родном языке. Я, собственно, не люблю етой нації, а за ето уважаю і открыто всем говорю, что нам, рускім, нужно пример брать с евреев в етом отношенії...

Коло промовця потроху скупчуєть ся ціла

аудиторія. З пристані турботно й підозріло поглядає жандарм. Галас не стихає, бо до одплиття лишилося ще з десять хвилин.

— Мамусю, мамусю! Ось глянь, он у того дядька який кумедний бриль,—українською мовою звернувся до молодой пані хлопчик літ шости.

— Цесс... моя дитино! неможна так говорити, — теж по українському відповіла мати хлопцеві.
— Який має, такий і надів.

Чинovníк здивовано скинув погляд на пані.

— Послушайте мадам,—звернувся він до неї.
— Ви меня простіте, но я просто поражен. Как ви допускаєте... е-е... я вижу, что вы не мужичка, а самі... і ребьонку позволяете коверкать язык... Ви-же рускіє люди...

— Спитайте його,—відповіла пані, показавши на хлопчика.

— Мальчик, послушай... Ти кто?

Хлоп'я здивовано зиркнуло на матірку, потім втопило погляд у чиновника й промовило.

— Я українець.

Чинovníк збентежився. Настала тиша. На обличчах присутніх заграла єхидна ухмилка.

— Хм... „українець“... Но, позвольте... я сам малорос...

— Ви такі малорос?—зауважив жидок.—А ежели ви малорос, то почему-ж вы не говорите по-малоросійськi, как ваш отец, дед і прадед, как этот ребьенок?

Картина.

У вагоні життя.

Дієві особи:

Кобзарь з бандурою. }
Єврей. } пасажир.
Кондуктор.
Обер-кондуктор.
Інші пасажир.

Поїзд ще на станції.

Кондуктор (*входить*). Во всіх білети є?
Смотріть, щоб були. (*Оглядає пасажирів. До єврея*). У тебе є?

Єврей. Чому ні? Звісно, є. (*Подає йому якийсь папірець*).

Кондуктор. Це що?

Єврей. Ну, звісно, правожительство.

Кондуктор. Я тебе про білет спрашую.

Єврей. Про білет? Звольте вам білет.

Кондуктор. Так. Сиди... (*До кобзаря*).

Слухай, діду, візьми ти, значить, струмент свой та пересадись оттеда сюди ближче до єврея...

Кобзарь. Спасибі, не клопочіть ся. Мені й тут не погано.

Кондуктор (*підходить до його*). Хе-хе-хе! чудной! Знаю, што не погано. Тільки треба спудова увайти...

Кобзарь. Адже ви мене сами посадили?
А я вже росташував ся.

Кондуктор. Приказано було, то й посадив, а тепер приказано одной барині, значить, щоб місто було, ну й переходи, потому тут чистая публіка.

Єврей. Какаа разніца?

Кондуктор. А ти мальчи, када тебе не спрашують.

Єврей. Мовчать?.. Ну, будемо, мовчати... какаа разніца?..

Пасажири. Нехай сидить, він не заважає.

Кондуктор. А, Господи! Не можу-ж я, коли звелено. Какааясь бариня з другого поїзда пересажуєть ся в наш, їдять здалека, должен же я место предоставитъ.

Кобзарь. Бариня? яка бариня? Дідичка чи становиха?

Кондуктор. Об том ми не звесні. Важна какааясь пані. Чиновниця, здають ся.

Єврей (*знижує плечима*). Какаа разніца? Чи не однакові в нас гроші?

Кобзарь. Може тій панії недалечко. А мені не близенький світ.

Кондуктор. Їхати недалечко, тільки вона давно вже їде, хоче, штоб дешево й спокійствие було.

Кобзарь. І ми хочемо... Чи душа в нас не однакова? Адже-ж усі на цім світі—і панята, і старчата—Адамові діти.

Кондуктор. Ти, старий, розумний, вижу. А знаєш ти, де козам роги правлять?

Кобзарь (*важко зітхнувши*). Ох, знаю.

Тяжко впасти у кайдани, а ще тяжче жити з отакими, як ти.

Кондуктор (*дратується*). Што ти мені мараль читаєш? Увайди спудова, я тобі приказую!

Кобзарь. Мабуть дала якогось коповика, а у нас за шмат гнилої ковбаси хоч матір попроси...

Кондуктор. Што? што ти сказав? А ну похтори.

Пасажири. Дайте спокій дідові. Коли вона велика пані, то й нехай їде в панським вагоні. А ми якось помиримось.

Кондуктор. То не моє дело, де вона жиляєть їхать. Хоче дешево, я должен место предоставить. Можете ви тето понімати?.. (*До кобзаря*). Ти перейдеш сьогодні, чи жилаєш, щоб струмент тобі побив.

Кобзарь (*не рухаючись*). Бий, хай тебе Господь поб'є!..

Обер-кондуктор (*входить*). Что здѣсь за шумъ? Въ чемъ дѣло?

Кондукторъ. А потому, как тетот старой з бандурою своею не хочеть перейти, та іщо й слова виражаєть. Приказую,—переходь, значить,—переходь і нечего тобі церемонії роспускать, а то ми й жандарма. Сказано, тут чиновница сядить.

Обер-кондуктор. А такъ, такъ, дѣдушка. Такъ уже вездѣ водится: кавалеръ долженъ уступить дамѣ. Вонъ тамъ, около еврея, мѣстечко есть. Перейди, голубчикъ, туда.

Пасажири. Та нехай сидить: він же далеко їде, а пані, здаєть ся тут десь недалечко і встане.

Обер-кондуктор. А-а, господа, нельзя же. Должны-же вы понимать хороший тонъ и галантерейное обращеніе: кавалеръ долженъ уступить дамѣ.

Єврей. Какая разніца?..

Обер-кондуктор. Перейди, перейди, дѣдушка. Правда, ты имѣешь большее право, п. ч. раньше занялъ. Да что-жъ подѣлаешь: кавалеръ долженъ уступить дамѣ. (*Виходить*).

(Кобзарь бере свої сакви й бандуру й переходить до єврея).

Єврей. Може в тебе, діду, праважительства нема, що вони чіпляють ся?

Кобзарь. Та мені ще поки, дяка Господеві, не треба.

Єврей (*одсовуючись у куток і даючи місце*). Як? тобі не треба?.. Хм... Сідай, старий! Якось помиримось. А то ні? Ой-ой, ще й як помиримось. Може-б ти заграв?

Кобзарь (*перебірає струни й починає співати*):

І де я в світі заховаюсь?

Що-день Пилати роспинають,

Морозять, шкварять на огні...

Кондуктор (*скаженіе*). Прошу не петь у вагоні, а то висадю!..

Єврей (*знижує плечима*). Какая разніца?..

Політика.

Вагон 3-го класу. Кондуктор перевірив уже квитки, й пасажири одразу виявили нахил надати вагонові хатній вигляд: почувся брязкіт чайного посуду, плямканне, сьорбанне, запахло оселедцями, солоними огірками, апельсинами, тютюном. Балачки прибрали загального характеру з відтінком легенького панібратства. Де-хто скинув піджак і розстібнув комірцець. Тільки білявий, ввесь у ластовинні, з хорошими блакитними очима, телеграфіст, що сів на останній станції, видно, нудився й не знаходив собі місця: він нервово ходив поміж лавками, підходив туди, де починалась балачка, з зацікавленням дослухався до неї й уважно щіпав пушок на верхній губі.

— Це все ваші речі?

— Мої, то що?

— Навіщо-ж ви їх пороскладали на обох лавках, коли можна на полицю?

— Навіщо? Хе... хіба ви не тямите? Щоб не поналазило зайвої публіки. Бачте, а тепер нас тільки двоє. Зараз приберу. Хе-хе-хе! політика!

— Хе-хе-хе!.. Здорово...

— Я.. очевидно, ви... власне кажучи, під політикою розумієте... Це не політика, шановний

добродію, а... хм... а відсутність... е... е... свідомости, так сказать би...

— А вас, паничу, коли не питають, то й не в'язніть. Молоді ще вчити, хоч і телеграфіст.

— Се не важно!.. І при чому тут телегра...

— Одв'язніть, ідіть собі, адже вам не тісно?

— Буржуй.

— Отак краще, нам і без вас добре. Газету хочете?

— Ні, ні, ні...

— Чого? Сьогоднішня й дуже інтересна. Тепер як раз у політиці...

— Ні, ні! далі від неї. Другий рік і в руки газети не беру. Далась мені в знаки та політика, нехай їй грець!

— Авже ж, авже ж... От я мужик, скажемо...

— Ви се дарма. Я дуже люблю про політику читати.

— В тюрмі, мабуть, не сиділи за неї?

— А ви сиділи?

— Двічі сидів, годі—більш не попадусь. Лютому ворогові закажу.

— Хе!.. Заяча душонка.

— Слухайте, паничу,—ви не дуже пирскайте. Всякий „коник“ і той цвенькає.

— Се не важно. Ви... того... ви скажіть,—ну, за віщо ви могли сидіти? Ви хто? Псаломщик?..

— Слухайте, се-ж нахабство. Яке вам діло до того, хто я?

— А, се не важно...

— Що-ж тут дивного, паничу? От я мужик, скажемо, а сидів місяць і три тижні.

— За що?

— Та за політику-ж.
 — Ти? за політику? Хе... Мені здається, що у вас гречкосіїв... е... е... класова самосвідомість...

— Ви, паничу, не дуже,—не задавайтесь на...
 — Се не важно... Ну, за яку, наприклад, політику ти сидів?

— Жидівські крамниці розбивав.

— Хе, чорносотенець!..

— А ви, добродію, за що?

— Я, скажемо, жидівських крамниць не розбивав, але політикою дуже цікавився. Такі часи були. Був я вчителем у Зелених Вербках. Гарна школа: десятина землі при ній, садочок, городина, овощ усяка. Жити тільки та Бога хвалити. Ні, надала лиха година в ту політику носа всунути. Дурний був, отак як отсей „кони́к“, почав усюди...

— Що?.. Яке ви маєте право ображати?

— Слухайте, одійдіть краще од гріха...

— Ні, ви мені очей не замазуйте. Яке ви маєте право, я вас питаю? Я—телеграфіст, пролетарій, можна сказати, але не дозволю...

— Не чепляйтесь, кажу, як п'яна баба...

— Добродію, ви не забувайте, що у вагоні є й жінчини, й прошу...

— Мадам, будьте-ж хоч ви розумнішою...

— Дак я дурна, на вашу думку? Дурна?..

— Стривайте... Я не говорю... але ви-ж повинні зрозуміти... Не мужик же я, не йолоп...

— То це, як я мужик, то й йолоп? Сами ви йолоп...

— Панове, ви не той... не зрозуміли...

— Хе!.. подумаєш! Не зрозуміли... Маркський. Я хоч і телеграфіст...

— Добре ми зрозуміли.

— А ще з благородних, а ніякої пристойности й делікатности до дам...

— Панове, дайте-ж людині розказати.

— Ні, я мабуть не буду.

— Ото, дурниці. Ви розкажіть мені, а на них не зважайте.

— Ну, так ото захопився й я тією політикою, бо не можна-ж було. Чуєш усюди—свободи всякі, земля і воля й т. и. А я вже давно на нашого попа зуби гострив: колись його собаки геть-чисто роспанахали спідницю моєї жінці. Зібрав якось гурток селян, тих що на сходках звуть „гайкунами“, верховодів, та й кажу їм навтяками, що треба скласти приговора, щоб піп потруїв своїх собак. Вони з дорогою душею, аби могорич. А якесь стерво візьми та й скажи патлатому, що...

— Слухайте, добродію,—я хоч і не священик, а тільки діякон, але так іменувати духовну особу...

— Вибачте, я не бачив, що ви тут...

— Ач, він не бачив, що тут і дами...

— Буржуй!.. Ви, отець діякон, не повинні змовчати...

— Я по сану діякона, заступлюсь...

— Покличте жандара. Поїзд став. Яка станція?

— Жандарм! жандарм!

— Мадам! мадам!.. та я ж не... та навіть що-ж ви?

— А ось ви побачите... начальству повторите ваші слова про духовну особу...

- Що стало ся?
- Сей муж, господин жандарм, дозволив...
- Се не важпо... Господин жандарм, сей буржуй... Я, як телеграфіст станції...
- А, буржуй?.. Ви значить політикою занімаєтесь. Пожалуйте за мною. Ваші вещи?..
- Господин жандарм... Се-ж непорозуміння...
- Я вже й так два рази сидів за ту політику...
- Ага, то ви запеклий політичний...
- Він образив мене і от—отця діякона...
- І мене... Хоч я і телеграфіст...
- Заспокойтесь, господа... Ми його одставимо од поїзда. Сі політики...
- Та що ви, Бог з вами! Який я політик?.. Спитайте хоч сього пана. Дає він мені газету, а я...
- Я? газету? Не вигадуйте. Коли сами попались, то нічого й других...
- Пожалуйте, пожалуйте, там розберемо...
-

Анархістка.

(Із записної книжки союзника).

Довелось мені з доручення макарівського відділу союзу руського народу їздити по Київщині й агітувати серед селян.

Агітація йшла досить шпарко: в моїм саквояжі коло доброго бравнінга лежала вже чимала торба мужицьких полтинників (членська вкладка), і отсе допіру їхав я з Наливайківки, де дві години тому прилучив до союзу ще один мільйон істино-руських.

На базарі трапився дядько з Тарганівки і за шкалик згодився довести мене до села.

— Все одно,—каже,—ніякого дідька везти, то сідайте хоч ви.

А мені й до речі: візники завжди багато знають і охоче розкажуть тобі про все докладно.

Всі письменники їх розпитують, їх інтервюють, і вже, що візник скаже, то запишуть, як безперечну правду. Хотілось і мені де-що розпитати.

От тільки трясло немилосердно, і я боявся, що кінець кінцем мої тельбухи опиняться в драбинчастому дядьковому візку. Під боки шпигало, і я, щоб заглушити трохи біль, розпочав інтервю, тим паче, що дядько, після шкалика,

видимо, не від того був, щоб побалакати з паном, бо все озирався й посміхався до мене.

— Ну, як там у вас, у Тарганівці,—горілку добре п'ють?

Я добре знав нашого руського мужичка й умів з ним розмовляти.

Дядько повернув до мене голову, й якась тінь смутку на мить спинилася йому на обличчі.

— Сказать, щоб пили як слід, не можна...

— Як? Хіба в Тарганівці немає чайної трезвости союзу руського народу?

— Одно, що таки й нема, а друге—винополю в нас ще недавно тільки відчинено. Не призви-чайлись, виходить. Та ще й нестатки наші... Там такі злидні, що аж сипляться...

Бачу, що дядько збочив на улюблену мужицьку тему й зараз почне про землю, про те, що худоби нема куди випустити, що в діди́ча добрі випаси й земелька зручна, тому перебиваю:

— А скажи, мужичок, як у вас там... союз руського народу є чи нема?

— Що?—здивувався дядько,—руські? Де вони візьмуться в нас? Руський любить тепленькі місця, де попастись можна. А в нас що він візьме? Злидота скрізь. Був один крамарь...

„Те-те-те-те,—думаю собі.—От тобі й маєш! от так іде! Та се просто мазепа якийсь! „Де візьмуться“... А жиди й агітатори запевне аж кишать“.

Сердито мені стало.

— А ти ж хто,—питаю,—не руський, чи що?

Озирнувшись, дивовано поглянув на мене.

— Нема ж, кажу, руських... Все наші люди, Був один крамарь...

— Нема, нема!—обував ся я.—А жиди, анархисти там усякі, небійсь, є?

— Нема й жидів... Ні, брешу: є один... Ха-ха-ха!—цілком уже несподівано зареготав дядько.

— Чого ти?

— Ха-ха-ха!—аж пужалном одмахнув ся дядько.—Там така оказія була з тими анархистами, що й досі ще, як згадають люди, то аж лягають од реготу.

Вбийте мене на сім самім візку, коли я хоч що-небудь розумів.

— Дак у вас і анархисти є?

— Є один... Там такого кло-о-поту та гарячки було, ха-ха-ха!.. Та ще хоч би анархист, а то... ха-ха-ха!.. анархистка камениста, ха-ха-ха!..

— Комунистка, може?

— А може... вам краще знати,—вчені, коло того ходите.

— Дак чого ти смієш ся?

— А ось стривайте, розкажу вам по порядку. Перед Петрівкою либонь було се?.. Авже-ж перед Петрівкою. Пішла чутка селом, що в батюшки смерком у садочку якийсь харциз перекинув стіл з самоваром і з посудом, з усім, що тільки там було на йому. Батюшка любили чаювати в садку на прохолоді... Ото-ж клішниця їхня, Євлалією звуть,—удівець вони, бачте,—винесла стіл, приготвила все, як слід і пішла в горниці покликати їх. Та й загаяла ся трошки там. Коли чують се: дзень-дзелень! брязь! Повискакували обоє, як опечені. Гай-гай! Все долі, тільки пара над усім од самовару. Євлалія в плач. Батюшка гукнули наймита, послали за врядником. Сусіди посходились, баби, діти... Хто? Що? А хто зна,

хто й що. Євлалія каже, що ніби своїми очима бачила, як через тин плигнуло щось рогате, волохате.

— Ой горенько,—голосить,—нам з вами, пан-отченьку! карає нас Господь за гріхи наші! Се ж нечиста сила, більш ніхто.

Сміха!.. Батюшка дуже гнівались на неї за такі слова.

— Чи ти не тю,—кажуть,—де-ж се видано, щоб до священика та нечиста сила внадилась? Чи їй парохвіян мало?

Поки се-те, прибрали шклянки, талірочки, самовара, аж ось і врядник.

Розказують йому батюшка, а Євлалія одно голосить:

— Ох і карає нас Господь... Сама бачила—рогате, волохате. Треба буде,—каже,—скрізь крейдою понаписувати: святий Спиридоне, вигони всяку нечисть із дому.

Поки батюшка таки дуже розсердилися, аж ногою тупнули. Замовкла.

— Што за okazія,—каже врядник.—Учера так само і в мене. Жена вивісила на вірьовці провітрити одежу, а смерком, по управці, вийшла познімать і в комнату однести. Када смотрить, хтось—хòда. Вона за ним, бо шинелю зняло й волоче за собою, тільки какоесь чудное: маленьке, так шинелею й укрило ся й волоче. Добіжало до тину, хотело перестрибнуть з шинелею, да шинеля зачепила ся за тин, а воно—только рожки показало...

— Ну, не казала я вам!—запорошчала до батюшки Євлалія.—Що—не нечиста сила?..

— Ат, одчепись,—промовили батюшка вже трохи м'ягше.

Принесено лихтарь. Пішов урядник з батюшкою на сліди в садку роздивитись. Дивляться—не людська нога, а ратички, видимо, ступали.

— Не инакше,—каже врядник,—как анархист. Хто-ж больше,—каже,—на духовную особу й на начальника руку подніметь?..

— Хм,—батюшка йому,—як що се анархист, то чому-ж у нього ратиці?

— Тето пустяк,—врядник говорить,—вони завжди в масках: надів, значить, маску на ноги, щоб не впознали. Ну! знав би я, каже, якая тето шельма сим занімається, я показав би йому анархиста. Та я вислідю,—каже,—ви не безпокойтесь, батюшка.

Погомоніли, розійшлись.

Другого дня знов новина... Увечері у Петра Нечмирі... наш таки мужик... анархист печаті сургучові на дверях у клуні пообгризав.

— Які печаті?—здивував ся я.

— Та, бачте... тютюну в його було в клуні чимало. Потроху продавав. Поліція довідалась,—становий і запечатав двері, поки хтось там приїде... акцизник, чи що... А воно прийшло смерком... мабуть, після батюшки, та геть чисто пообгризало, й городину цотоптало. Пішли слідів шукати,—знов ратиці. Врядник накинув ся був на Петра, та чим-же людина винна? Коли-б знаття, то, звісно, стеріг би. Дав знать становому.

Аж гуде на селі од балачок: тільки й мови, що про тих анархистів... кавунистів, чи як їх там. Згадали все, де хто що чув, де кого обікрадено, в кого коней виведено, хтось про Са-

вицького згадав, а дід Семен... там такий... старий-старий... каже, що се Кармалюга воскрес.

Скільки не нишпорив урядник, скільки не допитував, — а нічогосінько не дізнавсь. Лютий ходить: не сьогодні-завтра становий приїде—що він йому скаже?..

Таке лихो.

— Ну?—спитав я, тремтячи од цікавості.— Що-ж далі? спіймали?

Дядько зайшов ся реготом.

— Авже ж спіймали,—нарешті промовив він, цьвохнувши свою шапку.

— Ой, та не жени так!—вхопився я за лівий бік.—Душу з мене витрясеш... Хто ж спіймав? кого?..

— Старшина спіймав.

— Старшина?

— Еге. Воно, бач, нашкодило ото батюшці, врядникові, пообгризало печаті, та й до нижчого начальства добралось. Четвертого дня ввечері вийшов старшина на город, аж чує щось шелестить у сояшниках. Придивляється, чиясь голова з невеличкими різками коливає поміж сояшниками. Як дремене-ж він з города та на вулицю, та як наробить лементу. Позбігались люди хто з чим.

— Оточити,—кажуть,—город, щоб не втік.

— Так як ти його впіймаєш,—другі їм,—хіба нечистий дрюка злякається. Ростане парок в повітрі—лови його!..

— Говори!—старшина їм: на людях, бач, де й сміливість узяла ся.—Анархист, а не нечистий.

— А коли анархист,—хтось йому,—то підсту-

пи до нього з дрюком, а він у тебе ба-бах з лі-вольверта.

— Авже ж,—кажуть,—сі кавунисти такі. Що ти йому свого розуму вставиш?

— Чи не побила-б мене лиха година з отакою громадою!—каже старшиниха,—двадцятєро одного боять ся...

Хтось:

— Може врядника покликати?

— Не треба!—кричить старшиниха, завзята баба.—Гайда зараз мені, кажу. Чи хочете, щоб утік?... Ціла орда одного злякала ся!..

Чухають ся дядьки, проте йдуть,—начальство, нічого не вдієш.

Оточили город, поприсідали по-під тинами, дивлять ся з острахом через тин, слухають.

Ні, ще не втікло, шелестить, походяючи. І не чує сердешне, яка сила силенна хмарою проти нього виступає.

Як же підхопить ся старшиниха, як же за-маха руками та—мабуть більш з переляку—не своїм голосом:

— Го-го-го-го!..—аж луна пішла левадами.

Як же вихопить ся воно від того галасу з соняшників та на тік...

Як зареочуть мої дядьки, аж падають, та:

— Хо-хо-хо! ну, й анархист!

— Се анархистка, люди добрі, а не анархист!

— Пан старшина велику нагороду дістане.

Осатанів старшина.

— Мовчать! Хто там цвенькає?... Зараз беріть мені її на налігач, та в холодну.

— Та що-ж воно?—питаю я дядька.

— Та Гершкова коза. Жида Гершка, крамаря,

Він купив собі козу, на день припинав у дворі пастись, а на ніч у загін. Ну, а в дворі в жида яка-ж паша? Голодна сердешна коза, то ото, як смеркне, перестрибне з загону на вулицю та й швендяє по городах.

Замкнули рогату в холодну. Аж уранці становий—сусіль у село!..

Роздивився на печаті, муркнув щось під ніс собі та до в'рядника:

— Ну, що ж? вислідив злочинця?

Почервонів, мовчить: звісно, сором казати про козу.

А старшина, як той з печі:

— Злочинець, ваше благородіє, в холодній сидить.

— А-а, маладці,—каже.—Хто ж він такий?

Глянули один на одного, старшина з урядником, мовчать. А Петро Нечмиря:

— Коза, ваше благородіє.

— Що?—визвірився становий.

— Гершкова коза, ваше благородіє, накоїла ото халепи такої.

Вже ж і реготався становий та все роспитує, що і як.

Все розказали: як і чай у батюшки пила, як і шинелю в'рядникову хотіла вкрасти, як і печаті пообгризала, і сояшники в старшини поточила. Розказали й про те, як її трохи не всім миром у холодну брали.

А становий регоче аж не стямить ся та до в'рядника:

— Ну, й дурень же ти, Репка! А! яку анархистку впіймав! А ну,—каже,—ведіть, показуйте злочинця: на таку козу варт і подивитись.

Вже що сміха було...

Приходять до волости.

— А ну, старшина, випусти анархистку,—каже становий,—а сам: ха-ха-ха! Аж череву йому ходором ходить.

Одімкнув старшина холодну та до десятичного:

— Виведи заключону.

Десяцький ввійшов у холодну та як криконе звідти:

— Заклучона втікла!

— Що?—питає становий.

— Так тошно,—виходить десятицький,—пхнула на вулицю вікно й утікла.

— От так коза!—регоче становий.

Входять у середину: справді—од вікна тільки лутки сами.

Було реготу, а найбільш сміявся становий, та все глузував з урядника та старшини поки й поїхав.

Отакі в нас анархисти, пане добродію.

— Ну?—спитав я.

— Що—„ну?“ Та й по всьому.

— А коза?

— А коза побігла собі до Гершка та й досі там.

— І Гершкові нічого?

— Гершкові? Що-ж Гершкові? Вилаяв урядник і звелів не пускати кози з двору.

— Та й годі?

— Та й годі!., Но-о! чого стала?—гукнув дядько на коняку й луснув пужалном по сухих ребрах.

— Недалечко вже.

Правду кажучи, я не зовсім розумів за-

кінчення цієї історії, бо й справді дивина: жидова коза таке коїла, а жидові нічого.

„Ну, та стривай,—думав я собі,—приїду до села. Знатимеш ти, як навчати свою погану козу знущатись з руської людини! Дай тільки союз там заснувати“.

Нарешті—ось і Тарганівка...

ЗМІСТ.

Шлюбна проблема	3
„Сокіл“	9
Сила кохання	16
Візит	30
Хто він	38
На пароході	41
У вагоні життя	45
Політика	49
Анархістка	54

Р/л 5469

4227077

С. ЧЕРКАСЕНКО

(Провінціал)

ЖАРТИ САТИРА

ОПОВІДАННЯ.